

ELS CLUBS DE LECTURA ENTRE LLIBRES I VEUS

**KARO KUNDE
MARIONA MASGRAU JUANOLA
JOAN PORTELL RIFÀ**

Els clubs de lectura: entre llibres i veus

Karo Kunde, Mariona Masgrau Juanola i Joan Portell Rifà

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Introducció. Encetem la conversa

Els clubs de lectura són la mostra evident que llegir no ha de ser una pràctica individual i solipsista. Un llibre interessant, que aixeca passions, desperta també la necessitat de compartir-lo i parlar-ne amb altres persones, com una forma d'allargar el plaer i d'aprofundir-hi.

Reunir-se per parlar de llibres és una pràctica antiga: tenim notícia de tertúlies dialògiques literàries del tombant del segle xx, en cercles bohemis, modernistes i tavernes com Els 4 gats; el professor John Keating, a *El club dels poetes morts* (*Dead Poets Society*, de Peter Weir, 1989), captivava els seus alumnes d'una escola anglesa elitista dels anys cinquanta del segle xx convidant-los a parlar dels poemes que llegien, entre d'altres propostes disruptives. La seva subversió consistia a ensenyar a llegir, en comptes de transmetre lectures canòniques. Però és evident també que, en la darrera dècada, aquesta pràctica lectora ha crescut exponencialment en oferta i nombre de

participants. I això ha fet també que es diversifiquin les seves formes d'organització, la temàtica, el públic potencial, els espais que els acullen, etc. Com diu Óscar Carreño (Editorial UOC, 2012), «los clubes de lectura, tal como los conocemos actualmente, son un invento reciente y el ejemplo más rotundo de la democratización que en nuestro país ha experimentado el acceso a la cultura».

Estem convençuts que els clubs són avui dia una de les pràctiques de mediació lectora més crítiques i estimulants que s'ofereixen. En un moment en què el debat i el diàleg sembla que vagin a la baixa i, com diu Bernat Castany (Anagrama, 2026), «el dogmatismo genera fanatismo», no hi ha res millor que reivindicar aquestes trobades a l'entorn de les idees i els llibres, per desconstruir-nos i construir-nos al mateix temps i de forma col·lectiva. Un bon lector també és un bon crític, un esperit amb voluntat eterna de formació i de descoberta. I totes aquestes característiques no deixen de ser el que ens fa humans i el que esperem que construeixi societats més dialogants i obertes a noves idees. Per això defensem els clubs de lectura com a aliances per trencar les veritats unívokes i absolutes.

Malauradament, però, pel que hem pogut constatar els autors d'aquest llibre, la lectura i els clubs de lectura tenen una participació majoritàriament femenina. Aquesta percepció subjectiva és un reflex de l'estudi d'hàbits lectors del 2025 del Gremio de Editores de España, segons el qual el 72,3 % de les dones llegeixen habitualment, respecte del 59,8 % dels homes. Aquesta constatació, en una societat que volem que sigui igualitària, dona peu a una bona reflexió: havent-hi llibres de totes

les temàtiques, autories i perspectives, per què la lectura és encara una pràctica tan femenina? Per què aquest 59,8 % d'homes lectors no se senten convidats als clubs?

El moment i la necessitat de fomentar la lectura ha portat moltes entitats, que en principi semblarien poc orientades cap a aquest tipus de dinamització, a organitzar clubs. Se'n troben en centres excursionistes, clubs esportius, casals de gent gran, etc. Semblaria que, al cap i a la fi, els clubs de lectura esdevenen un espai de culturització i intercanvi d'opinions que avui en dia és més necessari que mai. Però no tot s'hi val, i els clubs de lectura han de tenir alguns paràmetres clars per ser una activitat que esdevingui tot un èxit, i perquè tots els esforços que suposa iniciar-los i mantenir-los al llarg del temps valguin la pena.

Què hi trobarà, el lector, en aquest llibre?

El llibre que teniu a les mans combina la reflexió teòrica, que posa el marc dels clubs de lectura i els defineix, i una part més pràctica, desenvolupada a partir de l'experiència dels signants d'aquest document, els quals fa més de vuit anys que conduïm clubs amb infants de totes les edats i amb adults, en llibreries, biblioteques i escoles, i també hi participem com a lectors.

I, tot i que aquest bagatge, aquest vagarejar per espais lectors, aquesta divagació compartida sobre tota mena de llibres i clubs, mereixeria un dietari amb les anècdotes que hem viscut i amb les reflexions memorables que hem tingut la sort d'escoltar, hem optat per escriure un volum que doni pistes i orientacions per arrencar nous clubs de lectura, així com per fer reflexionar els clubs vigents i oferir-los possibilitats de canvis i millora.

Malgrat tot, però, no ens n'hem pogut estar, i al llarg del llibre trobareu algunes experiències viscudes en pròpia pell, mercès a participar, encara que sigui en una sola sessió, en clubs de lectura tan originals i únics com els que reuneixen aficionats al teatre o a la muntanya.

D'aquesta manera, hem tingut l'oportunitat de diversificar les veus i les perspectives sobre els clubs i exemplificar les nostres recomanacions pràctiques. Hem assistit a sessions conduïdes per altres mediadors, els hem entrevistat i hem recollit les seves reflexions, a partir de les quals explorem la diversitat de formes que poden adoptar els clubs segons l'edat dels participants o la seva orientació temàtica. En aquesta línia, presentem diversos exemples de clubs —sobretot pel que fa als temes— que permeten identificar-ne les particularitats a partir de l'experiència directa i de les aportacions dels mediadors que els han conduït. Cal remarcar que es tracta d'exemples i que cada conductor els ha d'adaptar a les necessitats dels participants o a la temàtica específica de cada club.

Acabem el llibre amb derivacions i hibridacions recents dels clubs, presentant activitats complementàries que poden enriquir-ne la dinàmica, com ara les visites d'autors o les rutes literàries. També recollim diversos recursos que poden contribuir a la dinamització dels clubs.

Des d'aquestes línies us animem a continuar o inaugurar clubs de lectura, una de les activitats lectores que més contribueixen al diàleg i que ens ajuden a esdevenir millors ciutadans.

Què és un club de lectura?

1. Definició

Un club de lectura, a grans trets, és una pràctica de mediació lectora cooperativa i de continuïtat que proposa a un grup de participants llegir una mateixa obra per poder-la discutir i aprofundir-hi dialogant i argumentant.

Els clubs de lectura reben molts altres noms segons els objectius i les peculiaritats: cercle de lectura, tertúlia literària, tertúlia de llibres, conversa literària, lectura dialògica, etc. Tots són suggeridors, afables i ben trobats. Si bé es tracta d'una activitat que funciona justament per la seva senzillesa, és també molt mal·leable i es pot adaptar a molts contextos, temàtiques i participants, que la faran més complexa o sofisticada. Aportem, a continuació, alguns matisos a aquesta primera definició:

Mediació lectora. Els clubs de lectura són una pràctica de mediació lectora amb l'objectiu de comprendre un text amb més profunditat (com ho són també les representacions teatrals, els

resums o els diaris de lectura). Entenem per mediació lectora el conjunt d'intervencions didàctiques intencionades que tenen l'objectiu de generar condicions favorables per promoure l'apropiació de textos escrits i la participació en el món escrit (Munita, 2015 i 2021).

Motivació. A diferència, però, d'altres propostes més àrides de mediació lectora, els clubs tenen la voluntat de ser motivadors, d'erigir-se com a espais de gaudi, de lleure. Tenen un component lúdic i socialitzador, barregen la reflexió i la maceració de la lectura amb la improvisació d'arguments i la descoberta *ad hoc* de nous detalls i perspectives, cosa que els fa fraternals, imprevisibles i moltes vegades reveladors.

Oralitat. La seva força (i novetat) rau en el fet que aprofundim en l'escrit mitjançant l'oralitat: a diferència, per exemple, de les fitxes de comprensió lectora, en l'oralitat els infants, joves i adults són més expansius, gosen matisar o aportar interpretacions més arriscades i pròpies. Els punts de vista més complexos o difícils d'expressar es poden anar filant en diverses temptatives i amb l'ajuda dels altres participants. Això permet aportar subtileses que serien difícils d'explicar per escrit.

Cooperació. L'altre punt fort dels clubs és que es tracta d'una pràctica cooperativa, en què la suma de lectures en genera una de col·lectiva més densa, profunda i matisada. En una novel·la, un poema o un còmic, cadascú es fixa en un vers o en una reacció d'un personatge que a un altre lector potser li ha passat desapercebut, i viceversa. Aquests detalls que copsem en funció de la nostra experiència vital i lectora ens porten a interpretar el conjunt d'una manera determinada: és evident que un poema sobre

la pèrdua ens colpirà de maneres molt diferents si hem passat per aquesta experiència recentment o si no hi hem passat mai. Si posem en comú els detalls que hem sabut descobrir en l'obra i si som capaços també de compartir les experiències prèvies que fonamenten la nostra perspectiva, aconseguirem entre tots una mirada calidoscòpica sobre l'obra molt més rica que una reflexió individual. I mentre conversem amb la resta de manera substancial, ens coneixerem els uns als altres, que no és pas poca cosa.

Intertextualitat. Com ja hem apuntat, llegim els textos des de les pròpies experiències vitals, però també des dels propis bagatges lectors. Llegir (i escriure) consisteix en això, en bona part: a connectar les noves lectures amb lectures anteriors per mirar d'entendre el món, l'entorn, les persones i tots els temes que ens ocupen des de sempre (si és que tenen desllorigador), com l'amor, la mort, l'amistat, la lleialtat, etc. Si som capaços de compartir els nostres referents amb els altres participants al club, obrim finestres de lectura (fem recomanacions interessants) i ens adonem de la densitat que tenen els textos. No es tracta tant d'esbrinar quines lectures van influir l'estil o la ideologia de l'autor (que també pot ser interessant), sinó de compartir les pròpies experiències lectores per ajudar a construir significat.

Així mateix, els referents que ens ajuden a comprendre una obra literària no han de ser necessàriament només literaris: pel·lícules, cançons, obres de teatre, intervencions artístiques també poden ajudar-nos a interpretar l'obra que tenim entre mans, tant si l'autor les esmenta de manera explícita com si ho fa entre línies, subtilment; tant si han estat referents importants de l'autor com si ho han estat del lector.

Intermedialitat. Tant en literatura infantil i juvenil com en literatura adulta, trobem gèneres i dispositius intermedials, com la poesia visual, el còmic, la novel·la gràfica, els àlbums il·lustrats i els llibres de coneixements o informatius, però també moltes novel·les i antologies. En aquestes obres, el sentit no es construeix únicament mitjançant el llenguatge verbal, sinó amb la hibridació de més d'un llenguatge artístic. En aquests casos, llegir implica atendre no només el text verbal, sinó també tots els altres elements que el componen i que participen activament en la construcció de significat: la imatge, els paratextos, el disseny o la disposició gràfica. Text i imatge poden establir relacions reiteratives, complementàries o fins i tot contradictòries (vegeu van der Linden 2015, Bruhn, 2016, Kunde *et al.*, 2022), que propicien interpretacions més complexes i enriquidores. Així, els clubs de lectura permeten ampliar la mirada interpretativa i reconèixer que moltes obres contemporànies són intermedials, és a dir, tots els llenguatges artístics implicats són importants, malgrat la seva valència, i tenen valor significatiu. Aquesta aproximació resulta molt rellevant amb infants i joves.

Criticitat. Els clubs de lectura són terreny adobat per aprendre a llegir, ja que conviden a argumentar les perspectives pròpies i confrontar-les amb les dels altres participants, de manera que les opinions van caient i prevalen els criteris fonamentats (Folch, 2020: 54-55). Sens dubte, la lectura dialògica, tot i que pot donar a conèixer lectures canòniques mitjançant el conductor expert, opta clarament per crear el medi adequat perquè els participants aprenguin a construir lectures genuïnes que guanyen perspiciàcia amb la verbalització i el debat. És per això que

els clubs són una proposta immillorable per afilar la perspectiva crítica dels lectors: «In these spaces, participants can develop their skills and taste as literary critics, discovering and interpreting the multiple elements of the book, while also honing their critical thinking and ability to connect, organise, and abstract ideas» (Campagnaro *et al.*, 2026: 17).¹

En aquesta línia, Fish (1987, citat per Fittipaldi, 2013: 129) considera les interpretacions com «esdeveniments», un terme que ens recorda que la lectura interpretativa no deriva única-ment del text, sinó que és una construcció condicionada per les circumstàncies i els lectors, amb totes les seves subjectivitats.

Continuïtat. És només amb l'assistència continuada a un club (un mes rere l'altre) que trobarem l'espai de confiança, les alian-ces, la manera de preguntar i respondre, de participar, que ens per-metran aprofundir en les lectures. Cal complicitat per explicar determinades interpretacions, vivències prèvies, lectures que han marcat la nostra vida. Si interpretar un text és una manera d'en-tendre la vida, defensar una interpretació és compartir una part de la nostra intimitat, i per això cal un cercle de confiança que es cons-trueix amb temps i conversa. Així mateix, la continuïtat permet consolidar una terminologia compartida i unes dinàmiques d'ini-ci i cloenda, de focalització i generalització o digressió, i de concen-tració i distensió que facin que tothom se senti còmode i sàpiga com participar. Tenint en compte aquestes dues darreres carac-terístiques esmentades, i emprant novament un terme de Fish

1. En aquests espais, els participants poden desenvolupar habilitats i preferències com a crítics literaris, descobrint i interpretant tots els components del llibre, i perfeccionant alhora el rao-nament crític i la capacitat per connectar, organitzar i abstraure idees (traducció dels autors).

(1989) citat i ampliat per Fittipaldi (2013), podem considerar els clubs com a *comunitats interpretatives*, que construeixen significats entorn de les obres i maneres de llegir més riques i polièdriques.

És per això que un club sovint esdevé una experiència rellevant, ja que crea les condicions per aprofundir en una obra però també perquè l'obra travessi i transformi el lector.

2. Fonaments de la lectura dialògica

Si bé podem considerar que les tertúlies artístiques es remunten temps enllà, els clubs de lectura, com a proposta didàctica de mediació lectora, tenen uns orígens més recents i una fonamentació teòrica eclèctica.

Estètica de la recepció. Per una banda, els clubs es fonamenten en l'estètica de la recepció de Hans Robert Jauss i Wolfgang Iser, que trenca amb la idea que hi ha una única interpretació d'un text i considera la lectura com una experiència irrepetible de cada lector, el qual té un paper actiu com a (re)constructor de significat. Per això, ha de mobilitzar les seves estratègies lectores, els seus sabers, les experiències vitals, la ideologia i tot l'imaginari derivat i posar-los en diàleg amb el text que té entre mans. Hans Robert Jauss (1987) anomena aquest conjunt de sabers literaris i vitals del lector que entren en joc amb l'obra l'*horitzó d'expectatives*. Els horitzons, naturalment, s'eixamplen com més lectures se solquen, i sobretot si el lector està disposat a córrer riscos, a experimentar nous autors, gèneres, estils, etc. En aquest marc, cal citar també el concepte de Wolfgang Iser (2022 [1987]) de *lector implícit*, el qual descriu «la estructura general del efecto del texto de ficción», «el rol del lector factible en el texto».

Aquesta concepció de la lectura legitima les pràctiques de mediació lectora que no es limitin a la transmissió de coneixements, sinó que sobretot promoguin el gaudi i l'experiència estètica i a la llarga ajudin a consolidar l'hàbit lector: «Una estrategia didáctica que apueste por la adquisición del hábito lector ha de pasar necesariamente por la consideración de la lectura en cuanto experiencia estética» (Calzón, 2025: 96).

Aprenentatge cooperatiu. Per altra banda, els clubs també es fonamenten en l'aprenentatge cooperatiu, una metodologia d'ensenyament-aprenentatge que proposa activar estratègies didàctiques que permetin extreure el màxim rendiment del treball en equip. Segons David W. Johnson i Roger T. Johnson (2011: 841), «in cooperative situations, the goal attainments of participants are positively correlated; individuals perceive that they can reach their goals if and only if the other group members also do so».² Aquesta definició apunta directament a la raó de ser dels clubs: només aconseguirem una lectura completa i profunda d'un text si cada participant, a la trobada, aporta una peça del puzzle, si cadascú comparteix una perspectiva o descoberta que permeti al col·lectiu anar afinant les respectives lectures individuals que han servit de punt de partida.

Aprenentatge dialògic. Consol Aguilar *et al.* (2010), recuperant Vigotsky, ens recorden que la lectura dialògica és una pràctica ben arrelada al constructivisme (i al socioconstructivisme), ja que, fet i fet, una sessió de lectura dialògica escenifica

2. En situacions cooperatives, hi ha una correlació positiva en la consecució de fites per part dels participants; cadascú percep que només podrà obtenir els seus resultats si els altres membres del grup també ho aconsegueixen (traducció dels autors).

i intensifica els mecanismes propis de qualsevol procés d'aprenentatge: la conversa amb els altres, amb els contextos socials, culturals i ambientals presents de forma explícita i implícita (mitjançant el coneixement dels diferents participants i les seves experiències prèvies, però també per totes les al·lusions que en fa la lectura que s'aborda i les remembrances de lectures precedents). Així mateix, és deutora de la concepció de Paolo Freire de l'educació com una pràctica dialògica, en què tant el discent com el docent aprenen compartint les seves reflexions, posant paraules a pensaments vagues, veient com ressonen en els altres i obtenint-ne un retorn. En la pedagogia de Freire, la lectura té també un paper primordial, és vehicle i mitjà. En tant que «la lectura del món precedeix sempre la lectura de la paraula» (1987: 141), la lectura dialògica esdevé un punt de trobada de tots els mons que testifiquen els lectors. Una sessió de conversa entorn d'un llibre suma, doncs, diferents lectures del món que donen profunditat a la interpretació.

A la vegada, també podem vincular aquesta pràctica de mediació lectora amb les contribucions formalistes sobre el diàleg de Mikahil Bakhtin (1986 [1929]), el qual defensava que la parla és sempre comunicativa i que, en conseqüència, no hi ha enunciats aïllats, sinó que qualsevol enunciat que emetem és una resposta directa o tàcita a d'altres enunciats precedents i, al seu torn, aquest nou enunciat generarà futures respostes. La parla és, així, una conversa *ad continuum* malgrat les seves diferents articulacions. Més recentment, Neil Mercer (1997, 2001) exalta la importància de la conversa exploratòria —en contrast amb la conversa disputativa o acumulativa—, ja que aconse-

gueix que els participants abordin, de manera crítica i receptiva
 ahora, les contribucions dels altres: aquest ha de ser l'objectiu
 primordial de la conversa entorn dels llibres.

La lectura dialògica es pot organitzar de moltes maneres,
 però potser hi ha una diferència primordial entre cadascuna
 que cal assenyalar d'entrada: la presència o absència d'un me-
 diador o, dit d'una altra manera, l'organització més o menys
 horitzontal. En la bibliografia de referència i en el llenguatge
 comú de biblioteques, escoles i llibreries, sovint es parla de
clubs de lectura, si són trobades conduïdes per un mediador, i
 de *tertúlies*, si són reunions en què els assistents s'autoregulen
 sense la necessitat de cap conductor:

Els clubs de lectura són, per tant, un tipus de lectura dialògica que acostuma a estar liderada per un mediador que té funcions molt diverses. Segons Joan Portell (2011: 19), «el club de lectura es trobaria a la cruïlla de la conversa informal i la conferència magistral. I és que el club de lectura obre les portes a la participació de tothom, anima que cadascú aportï la seva visió sense restriccions i amb la seguretat que, es digui el que es digui —sempre dins els marges del respecte per als altres—, serà escoltat i valorat en la justa mesura. Però, al mateix temps, gaudeix de la presència d'un dinamitzador, habitualment un coordinador docte en literatura ja sigui perquè és bon lector, coneix bé l'autor de qui es parlarà o ha investigat a fons el moviment en què s'inscriu el llibre o la seva importància». El mediador, doncs, garanteix un itinerari lector i un cert aprofundiment en cada obra, però ho ha de fer fent prevaldre el debat i la coconstrucció d'una lectura col·lectiva, preguntant més que responent.

Les tertúlies literàries, en canvi, proposen una organització plenament horitzontal de la conversa entorn del llibre, en què cada participant té la mateixa responsabilitat. Aquesta opció ha de garantir que totes les contribucions seran respectades i que, per tant, tothom, tard o d'hora, se sentirà legítimat a participar. A la vegada, però, ha de garantir que no s'imposen lectures canòniques, construïdes prèviament al debat. Així doncs, la mediació la fan tots els participants en l'activitat en si. Si bé les tertúlies són més pròpies de contextos informals i sovint són de generació espontània, també són freqüents en comunitats d'aprenentatge (Aguilar *et al.*, 2010) i fan una doble funció: per

una banda, ajuden a llegir en profunditat i gaudir de la literatura, i, per l'altra, posen en contacte diferents estrats socials o àmbits escolars (mestres, pares, alumnat, però també personal administratiu o de manteniment) que tenen diferents lectures del món que poden resultar molt enriquidores per a cadascú. Aguilar *et al.* (2010: 35) considera que aquesta idiosincràsia permet també aprofundir en la funció social dels textos: «En las prácticas de lectura dialógica en las comunidades de aprendizaje se atiende no solamente al significado del texto sino también al uso, la utilidad del texto para participar en la comunidad y para mejorar las expectativas y ampliar las oportunidades educativas y personales». Així doncs, les tertúlies literàries convoquen personal eclèctic (interedats, estrats socials, formació o feina...) i funcionen sense moderador i sense jerarquies, cosa que les converteix en una pràctica llibertària i una experiència democràtica de primer ordre.

VIVIM UN CLUB DE PROP

Club de lectura de muntanya

Una vegada al mes, des de fa més de deu anys, cada segon dimarts de mes un grup d'una quinzena de persones es reuneixen a la biblioteca del Centre Excursionista de Catalunya, el club degà de l'excursionisme català, amb més de cent cinquanta anys d'història. El motiu: parlar de llibres de muntanya.

Les primeres trobades versaven sobretot entorn dels testimonis recollits en llibres de grans gestes de l'alpinisme o l'escalada, però a

poc a poc el club va anar evolucionant fins a convertir la muntanya en un personatge present, sigui principal o secundari, de les lectures que mensualment es programen.

El públic és de formació diversa, fet que genera molts punts de vista a l'hora d'analitzar cadascuna de les lectures que proposa Enric Soler, mediador del club i editor de l'editorial Tushita, especialitzada en llibres de viatges i de muntanya. La conversa transcorre sempre de forma desenfadada, amb apunts, ací i allà, dels presents entorn del seu coneixement de serralades d'arreu del món, des dels nostrats Pirineus fins a la llunyana Himàlaia, passant per les italianes Dolomites o les americanes Rocalloses. I és que si alguna cosa tenen en comú tots els participants és la seva estima per la natura i la pràctica d'un excursionisme preservador de les essències de cada territori, així com una extensa experiència recurrent el món de cap a cap a la recerca dels paisatges somiats i dels cims més emblemàtics.

Les sessions han estat organitzades amb la destresa de Berenguer Vidal, persona del centre excursionista que aconsegueix, talment una formigueta, prou exemplars del títol que es llegirà al llarg del mes. Són títols aportats per la saviesa de Soler i, així mateix, per propostes concretes dels membres del club. La dificultat per obtenir-ne prou exemplars rau en el fet que moltes vegades els lots de llibres s'han de gestionar de forma singular des del servei de biblioteques —vegeu l'apartat 3.6—, ja que no conformen un lot de lectura.

Malgrat tot, però, durant els anys del club s'han llegit llibres d'autors molt diversos —catalans i forans— i en formats de tota mena: manga, còmic, àlbum il·lustrat, narrativa, etc. Com sol passar en el món de l'excursionisme, les dificultats s'afronten com un repte.

Així mateix, cada any es convida un autor per debatre entorn de la seva obra, preguntar sobre els habituals secrets de l'escriptura i, molt especialment, conèixer de primera mà els detalls més ben guardats de l'expedició, escalada, travessa o heroïcitat que l'autor o l'autora va viure en primera persona. És una jornada molt especial, igual que la trobada que es porta a terme anualment per projectar una filmació basada en una lectura del curs.

I és així com avui, de la biblioteca, ens trasllem a la sala d'actes per visionar el film *Solitud*, dirigit per Romà Guardiet (1991), una adaptació de la novel·la homònima de Víctor Català. La sessió ha començat abans de l'hora habitual a fi de poder veure la pel·lícula completa i, posteriorment, obrir el debat a l'entorn del film i la novel·la. És una sessió viva en la qual el full que prèviament ha entregat l'Enric —on hi ha una breu biografia de l'autora, una bibliografia de les diferents edicions, etc.— permet als presents situar aquesta obra cabdal del modernisme català, conèixer-ne les diferents interpretacions, l'edició o la seva adaptació a la gran pantalla, entre altres detalls. Tot plegat esdevé una trobada d'amants de la lectura i la muntanya que, moltes vegades, acaba amb una cervesa a la veïna plaça de Sant Jaume de Barcelona o amb un pisolabis per dates assenyalades. I és que qualsevol motiu i afició, sigui del tipus que sigui, és una bona excusa per socialitzar a l'entorn d'una bona lectura.

3. *El mediador: funcions i estratègies*

El mediador, dinamitzador, conductor o moderador d'un club de lectura (termes afins que poden ser utilitzats segons el

rol de cada moment) té diverses funcions abans, durant i després de començar el cicle de clubs, i tant al principi de cada sessió com en el seu transcurs i en la cloenda.

3.1. La tria de les lectures

Abans de començar el cicle de clubs, s'ha de pensar una programació equilibrada i eclèctica. La tria dels llibres per a un club de lectura depèn, en primer lloc, de l'edat o competència lectora dels participants i de la temàtica del club, si en té. Això no obstant, tots els clubs tenen l'objectiu d'oferir lectures eclèctiques dins dels seus confins. Fins i tot si el club és molt especialitzat (de poesia, de novel·la negra o de muntanya), es procurarà incloure:

- Autors masculins, femenins i de gènere no binari.
- Autors de diferents països i procedències.
- Obres de diferents graus de dificultat (que pot ser creient, o bé es poden deixar les obres més llargues o denses per als períodes de vacances, en què els participants tindran més temps de qualitat per dedicar-s'hi).
- Obres de diferents formats, gèneres, editorials, llengua, temàtica o suport, segons cada club.

En aquest sentit, diversificar els gèneres literaris i incorporar poesia, còmic, àlbum il·lustrat o obres de no-ficció permet ampliar l'experiència lectora i descobrir interessos que no s'havien despertat prèviament, sobretot en lectors en formació. Per tant, convé vetllar per la bibliodiversitat, entesa com

una forma peculiar de curiositat artísticocultural i resiliència cognitiva que consisteix a procurar que els participants del club coneguin el món del llibre amb tota la seva diversitat. Ivana Mihal (2013: 132) n'apunta els components següents: «Los temas, las ediciones, los autores, pero además involucra las posibilidades de construir imaginarios, idiosincrasias, visiones del mundo, creaciones, ideas, sentidos simbólicos individuales y colectivos, y experiencias que definen la variedad humana».

Aquesta bibliodiversitat també pot incloure diferents subgèneres dins d'un mateix camp —per exemple, dins la novel·la, fent lectures de novel·la negra, psicològica, ciència-ficció, històrica, de viatges, o incloent formats diferents com la novel·la gràfica— i l'atenció a veus i mirades diverses —tenint en compte els discursos dels autors, incloent-hi també els de les minories socioeconòmiques, d'identitat, culturals, etc. Per tant, vetllem per una diversitat tant pel que fa a la procedència com a la identitat dels autors, que contribueixi a una alfabetització cultural més àmplia i inclusiva.

Graelles d'exemple com la de la pàgina següent ens poden ajudar a dissenyar una programació diversa i equilibrada.

Introduir aquesta bibliodiversitat de lectures té com a finalitat, per una banda, apel·lar tots els tipus de lectors que conformen el club, i, per altra banda, descobrir (sub)gèneres no atesos fins aquell moment pel lector. També permet establir comparacions entre els diferents tipus de llibres, que ajuden a aprofundir en l'obra segons el pacte de lectura que s'ha establert a partir de la identificació del gènere.

Gèneres	Autoria: home, dona, gènere no binari	Època (any 1a ed): clàssic, novetat, recuperació d'un clàssic	Dificultat i elaboració retòrica (fàcil 1 > difícil 3) Extensió (curt 1 > llarg 3)	Idioma: cat, cast., ang., etc. Llengua original	Altres variables: editorial, intermedialitat (valença text/ imatge)
Novel·la psicològica	home	clàssic	1, 2	cat.	editorial nova
Novel·la fantàstica	dona	novetat	2, 3	cat. (trad. del danès)	
Novel·la de ciència-ficció	noia jove (ia novel·la)	reedició d'un clàssic	2, 3	cat.	
Novel·la històrica	home	novetat	1, 3	cat.	
Còmic	dona		1, 1	cast.	
Album il·lustrat	autor LGTBIQ+	novetat	2, 1		sense paraules
Conte	ed. diversos autors		3, 1	cat.	
Assaig o llibre de coneixements	col·lectiva		2, 3	cast. (trad. de l'alemany)	
Poesia	home	clàssic	1, 1	cast.	poesia visual
Teatre	dona	clàssic	2, 1	cat. (trad. del anglès)	

En el cas dels lectors en formació, permet reflexionar sobre les estratègies de lectura que requereix cada gènere: per exemple, molts llibres de no-ficció o de coneixement, o les antologies de poesia, no necessàriament s'han de llegir de la primera pàgina a l'última; la imatge, en el còmic i l'àlbum il·lustrat, és fonamental per a la comprensió del text i demana una anàlisi explícita. En tots els llibres s'han d'incloure els paratextos a la lectura.

Així mateix, durant el curs, cal estar al cas del retorn dels participants i vetllar per mantenir l'interès. En funció de les dinàmiques, les preferències, les peticions dels participants, de si sorgeix alguna novetat que no pot esperar o dels canvis sociopolítics, es poden anar introduint canvis en la programació inicial.

Un altre aspecte clau a tenir en compte en la tria de les lectures és la periodicitat del club. La freqüència de les trobades condiona de manera directa l'extensió i la complexitat de les obres seleccionades: en clubs que es reuneixen molt sovint cal optar per lectures més breus o fragmentables —relats, novel·les curtes, còmics o seleccions de textos— que suposin una feina assumible entre sessions.

En canvi, els clubs amb una periodicitat més espaiada poden permetre's abordar obres més llargues o d'una major exigència lectora. Ajustar la llargada i el ritme de lectura a la realitat del grup és essencial per evitar la frustració, afavorir la participació i garantir que la majoria dels membres puguin arribar a la sessió amb la lectura feta o prou avançada per contribuir al debat.

En resum, si tenim cura de la selecció de llibres:

- Proporcionem lectures que puguin agradar a tots els participants i ampliem el seu repertori: fomentem la descoberta de noves opcions.
- Potenciem habilitats lectores eclèctiques, més enllà de la comprensió del text, com la capacitat d'identificar diferents tipus de discurs segons la identitat de l'autor (gènere, ideari, classe social i tots els altres eixos que el conformen), l'època i la cultura en què es va escriure l'obra, o el seu gènere i funció.
- Afavorim l'obertura de nous horitzons lectors i vitals, tot acostant els participants a realitats, experiències i mirades diverses.

3.2. La periodicitat, la durada i l'hora

Periodicitat. Una sola sessió de lectura no constitueix un club: cal continuïtat, tot un cicle de trobades periòdiques que ajudin a constituir-se en comunitat lectora. Els clubs s'acostumen a compassar amb el curs escolar, i la periodicitat més habitual és una vegada al mes, tot i que pot haver-hi freqüències més seguides: poden ser clubs de lectura més intensius, cada quinze dies, si s'integren en casals d'estiu, jornades, trobades d'autors, etc. Així mateix, també ens podem trobar que el gènere literari sobre el qual gira el club, a voltes de lectura més ràpida—que no vol dir menys profunda—, permeti una periodicitat més ajustada. Estaríem parlant de clubs de lectura de poesia, àlbum il·lustrat o còmic, a tall d'exemple.

Per contra, hi ha clubs que es proposen llegir una novel·la llarga o complexa i anar-la discutint per parts, cada cinc o deu

capítols. En aquests casos podem optar per escurçar el temps entre les trobades, però això no assegurarà que el club sigui més exitós. També poden ser clubs més extensius, amb trobades més espaiades (bimensuals o trimestrals). Com hem dit, hem de tenir en compte la disponibilitat dels participants o el tipus de text que ens proposem llegir, ja que alguns títols poden exigir moltes setmanes o mesos.

Respectar el ritme de tots i cadascun dels participants és essencial per no deixar lectors a l'estacada. Cal recordar que sempre ha de resultar una activitat plaent, i si un participant té la sensació que la lectura esdevé una obligació, és un ferm candidat per a desertar.

Algú pot pensar que espaiar les trobades pot propiciar l'abandonament del club, i a voltes pot ser així. Tot i això, el mediador del club ha de ser capaç de mantenir el caliu mitjançant, per exemple, l'ús de canals de comunicació (correu electrònic) i les xarxes socials com a motor d'intercanvi d'opinions i espai d'ampliació de la mirada sobre la lectura. Així, pot suggerir la compleció de la lectura amb altres formes d'art que afrontin temes similars, proposar lectures complementàries, oferir la biografia de l'autor o autora, fer visionar reportatges de l'obra o del moment històric, etc.

Aquest caliu, tot i que a vegades pot ser cansat de dinamitzar per part del coordinador del club, també afavoreix que els participants hi diguin la seva, facin aportacions i, fins i tot, acabin sent ells mateixos els que dinamitzin els temps entre les trobades. L'experiència ens diu que quan un club de lectura esdevé també un node d'intercanvi de coneixement, ex-

periències i informació entre els participants, és que està ben consolidat.

Tot i això, aquesta dinamització per les xarxes, en el cas dels clubs de lectura de menors d'edat, topa amb l'evident impediment de la seva prohibició o limitació. Aleshores és quan és necessari afuar l'enginy i trobar altres formes d'intercanvi: missatges a la cartellera de la biblioteca o del punt de trobada del club, cartes postals, trobades acordades però informals fora de l'àmbit del club, etc.

Durada. Quant a la durada de les sessions, solen oscil·lar entre els trenta i els noranta minuts, i poden arribar a les dues hores. Amb infants (sobretot d'infantil i cicle inicial), convé no sobrepassar l'hora i la sessió pot reduir-se a trenta o quaranta-cinc minuts, segons la capacitat d'atenció pròpia de l'edat, i cal fragmentar la trobada en diferents moments: alguns poden ser de conversa, però en d'altres podem llegir textos paral·lels o oferir altres llenguatges creatius per continuar explorant l'obra. En el cas dels adolescents, la durada pot anar-se ampliant progressivament a mesura que el grup es consolida i guanya confiança. En clubs d'adults sovint se sobrepassa l'hora, sobretot en clubs per a mestres, bibliotecaris i mediadors de lectura, en què sovint hi ha un colofó sobre el potencial didàctic de les obres. Tanmateix, convé no allargassar massa les sessions i marxar amb bon gust de boca, amb la sensació sempiterna que deixen les bones obres que encara queden molts aspectes per descobrir.

Hora o moment. L'hora de trobada adequada per als clubs és un misteri amb el qual s'han de barallar sempre els seus organitzadors i gestors, i és clau per garantir-ne l'èxit: cal tenir en

compte horaris escolars, trajectes, la conciliació familiar, etc. Algunes llibreries, degut a la manca de personal —a vegades hi ha una sola persona que fa tots els papers de l'auca—, programen els seus clubs en finalitzar la jornada laboral, o bé en els caps de setmana, si són per a infants acompanyats de pares o per a adolescents. L'experiència dels gestors i el retorn que van donant els participants permet acabar trobant la millor opció, tot i que no sempre és a gust de tothom.

3.3. L'espai i la col·locació dels participants

Els escenaris de lectura impliquen un lloc físic i unes condicions perquè el ritual de lectura sigui satisfactori (Amando López *et al.*, 2021: 58).

L'espai on se celebra un club de lectura hauria d'oferir una certa intimitat, és a dir, cal que sigui una sala o racó de la biblioteca, llibreria o institució on els integrants puguin gaudir d'una conversa desenfadada, sense témer interrupcions ni ser jutjats pel que puguin dir persones externes al club, sense sorolls externs que puguin distreure i en què es pugui sentir bé el que comenten els companys i companyes (i es pugui apujar una miqueta el to de veu sense molestar els altres usuaris).

Ara bé, sortir de tant en tant de l'espai habitual, anar a l'exterior i compartir la lectura d'una aventura d'indis a l'aire lliure o situar la lectura en espais significatius pot airejar les dinàmiques del club, sobretot si es tracta d'infants i joves. Ressituar l'espai obre oportunitats a intervencions inesperades.

Hi ha biblioteques, centres culturals, escoles i instituts que, davant de la manca d'espai o d'una sala adequada, tanquen una

aula o sala de reunions per dedicar-la exclusivament al club. Aquesta és una opció interessant i possible, però cal procurar no convertir el club de lectura en una agrupació de gent amb drets exclusius, cosa que dotaria d'un cert elitisme el fet de formar-ne part. Cal recordar que el club ha d'estar obert a noves veus i incorporacions que puguin ajudar a regenerar-lo: aquesta obertura s'ha de fer explícita com a mínim a principi de curs, anunciant el club i indicant la manera d'integrar-s'hi.

En el cas de clubs de lectura per a infants i joves, moltes vegades s'opta per oferir la possibilitat de seure a terra, en coixins o butaques còmodes, emulant un espai de confiança, com pot ser el menjador de la pròpia llar. L'opció és interessant, però no n'assegura l'èxit, ja que la postura pot incomodar molt, especialment si el mediador —adult que presenta i dinamitza— està en una posició més alta que obliga a forçar el cap per veure'l i escoltar-lo. És interessant trencar determinats tòpics formals, sobretot en l'adolescència, però també és bo valorar si això pot comportar la pèrdua de concentració sobre la lectura que es dinamitza.

En el cas que els infants vinguin acompanyats de pares o mares, recomanem que aquests se situïn en un segon pla, lleugerament darrere dels infants, però integrats també en la distribució de l'espai. D'aquesta manera, es garanteix que se sentin participants de l'activitat sense robar el protagonisme als infants ni esdevenir un element disruptiu, com podria passar si estableixen converses paral·leles entre si.

A voltes ens ha tocat participar en clubs on el dinamitzador, com si fos un conferenciant, es col·loca davant de files de cadi-

res on seuen els altres membres. Aquesta postura dona una sensació de preponderància de l'opinió del mediador per damunt de la resta de lectors, no afavoreix la mirada ni la comunicació visual entre els participants i força que, en el cas que intervingui algú de les files del darrere, els altres membres hagin de girar-se, amb la molèstia de postura que suposa. Un club és un espai de lliure expressió i, per tant, la disposició del mobiliari ha de facilitar que sigui fluida.

Així doncs, com ja recomanava Sara Bryant (1999 [1905]) fa més d'un segle, és positiu que els participants es col·loquin en rotllana a fi que tothom tingui la mateixa centralitat, es vegin les cares, tinguin la mirada alineada, puguin percebre tot tipus de resposta no verbal i reaccions emotives i puguin demanar el torn de paraula de forma àgil. Així mateix, l'absència de distraccions disruptives, que permeti focalitzar-se en la conversa, és també una condició imprescindible per als clubs: és potser per això que molts opten pel suport del paper, en què les úniques finestres que es puguin obrir siguin les dels imaginaris.

3.4. El nombre de participants

Alguns clubs de lectura han mort d'èxit, és a dir, l'assistència massiva de lectors els ha convertit en gegants amb peus de fang, de difícil gestió a l'hora d'aconseguir els llibres que es volen llegir, pel que fa a l'espai on es desenvolupa, o a l'hora de concertar una bona dinàmica interna. Els grups massa grans no permeten generar prou confiança i hi ha membres que, per timidesa o manca de temps, no s'atreveixen a expressar la seva opinió. Fins i tot la gestió de les intervencions per

part del dinamitzador és feixuga i es generen petits grups de conversa durant la sessió que distorsionen la dinàmica de l'activitat.

Vam conèixer el cas d'una bona mediatra que va decidir fer un club de lectura virtual: quan el nombre d'inscrits va arribar a 120, la gestió i dinamització es va fer impossible i, malgrat la pena que li causà, va haver-lo de tancar i centrar-se en la presencialitat que havia mantingut en paral·lel.

El nombre adequat, segons el que hem pogut copsar, és entre deu i vint membres. Ser menys de deu pot fer que el club esdevingui reiteratiu, que sorgeixin poques aportacions i l'intercanvi d'opinions sigui poc divers, cosa que no enriqueix el debat. Així mateix, pot ser que hi hagi poca capacitat de creació de coneixement, de connexió d'idees, per part dels assistents. Ser més de vint, en canvi, pot ser excessiu, ja que obstaculitza la fluïdesa del diàleg i dels arguments i contraarguments tan enriquidors de tots i cadascun dels presents. També pot afavorir l'aparició de múltiples converses, en comptes d'una de sola, i pot complicar el control de la dinàmica del grup per part del dinamitzador. De ben segur que hi ha clubs amb un nombre elevat de participants, però preguntem-nos si realment tothom hi participa en la justa mesura, si la dinàmica és la correcta i, imaginem sobretot què passaria si el nombre de participants fos menor.

Tot i això, el nombre de participants també dependrà de l'edat dels lectors, ja que és diferent un club amb lectors infantils, amb una mediació orientada més a sortir del propi jo lector, que no pas amb adults, que poden seguir unes dinàmiques

més pautades i tenir una mirada més social (tot i que no sempre és així).

Així mateix, també dependrà del motor o motiu que vertebrarà el club de lectura. És a dir, en un club de literatura infantil, si és massa nombrós, els interessos dels infants ràpidament poden derivar cap a l'entorn o cap a altres converses i pot acabar sent una disbauxa, per la qual cosa cal limitar molt el nombre d'inscrits. A l'altre extrem, per exemple, si un club de lectura és sobre llibres d'assaig, l'especialització dels presents en diversos temes pot enriquir molt la lectura compartida, oferir mirades molt formades i formatives i matisos de relleu, i fins i tot crear coneixement per a tots els membres del club que, per altra banda, hi assisteixen motivats per interessos propis.

3.5. Un club i una sessió: estructura bàsica

La preparació i dinamització de cada sessió (i de cada club) és també una tasca laboriosa, que demana temps i dedicació. Tot i que és de sentit comú, cal remarcar que les tasques del dinamitzador són diferents a les dels participants, ja que ha de fer una transposició didàctica de la seva lectura, és a dir, ha de pensar com ajudarà els participants a aprofundir en la seva lectura inicial mitjançant el debat (i sense imposar la seva lectura experta: aquesta seria una falsa drecera, contrària a la filosofia dels clubs).

A continuació, suggerim una estructura de club i de sessió. En tots els casos, l'estructura de la sessió ha de ser flexible: les diferents parts poden superposar-se o modificar-se segons la dinàmica del grup i la naturalesa de la lectura.

Abans de la sessió

Abans de cada trobada, el mediador ha de dur a terme una tasca de preparació que, tot i ser invisible, és determinant per garantir-ne la qualitat. Algunes qüestions, de fet, cal abordar-les a l'inici de curs per tenir una visió global de l'itinerari lector que es vol plantejar i tenir prou temps per demanar els suports i materials necessaris. Així doncs, el mediador:

- Tria una bona obra: selecciona una lectura adequada per al grup, tant pel nivell com pels interessos, amb criteris de qualitat literària i potencial de conversa.
- En fa una lectura profunda: en detecta els simbolismes i les connexions intertextuals i amb altres referents culturals, sistematitza els personatges, analitza el temps i els espais i la seva funció en l'obra, el narrador o el jo poètic, analitza tots els elements intermedials.
- Documenta la seva lectura: l'amplia amb bibliografia, recensions i informació de l'autor, el context i la recepció de l'obra.
- Planifica la sessió:
 - Prepara, si s'escau, una introducció que situï l'obra i en faciliti l'entrada. Si l'obra hi convida, es poden introduir conceptes sobre el món del llibre, de la literatura, de l'edició o de la biblioteconomia.
 - Elabora un guió de preguntes obertes i suggeridores, que ajudin els participants a aprofundir sense condicionar les respostes.

- Preveu possibles dinàmiques de tancament o activitats derivades.
- Té en compte la durada i l'estructura de la sessió en funció de l'edat dels participants, preveient ritmes, pauses i moments diferenciats que ajudin a sostenir l'atenció i la participació.

Durant la sessió

Una trobada sol estructurar-se en diferents moments que, sense ser rígids, ajuden a donar-hi forma i sentit.

Obertura. El mediador introdueix l'obra i n'aporta dades rellevants (contextuals, biogràfiques, coneixement sobre la temàtica) i, si s'escau, en llegeix o en rellegeix fragments. En clubs infantils o clubs entorn de lectures breus, es pot llegir l'obra completa en veu alta, amb la prosòdia i la gesticulació adequades per fer-la més comprensible. També es pot convidar els participants a explorar els paratextos (crèdits editorials, coberta i contracoberta, etc.), sobretot quan es tracta d'obres on aquests elements tenen un pes significatiu. Opcionalment es pot recollir una primera ronda d'impressions de l'obra en qüestió.

Debat i aprofundiment. A partir d'aquí, el moderador ha de conduir el grup cap a una lectura profunda, augmentada i calidoscòpica de l'obra: per això, cal tenir clares les temàtiques centrals i les preguntes que poden fomentar la participació o esperonar contribucions de relleu. Com menys consolidat estigui el grup, més necessària serà una guia clara; en canvi, en clubs amb trajectòria es pot afavorir un diàleg més espontani.

El mediador també regula els torns de paraula i vetlla perquè tothom se senti convidat a participar i sigui escoltat; cal que creï un clima de respecte i confiança, procurant que tothom gosi intervenir i que les aportacions de cadascú es tinguin en compte i sumin. Pot recórrer a preguntes directes als participants —sobretot als adolescents, sovint reticents a exposar-se i compartir la seva opinió, o als infants, que encara estan desenvolupant aquesta capacitat— a fi que no acabi sent una classe magistral. A vegades, cal perseverar en un tema o qüestió, i evitar que es doni per saldat sense haver-ne tret prou suc. Alhora, cal respectar també els silencis: al llarg dels anys hem tingut participants de clubs que no s’han perdut cap sessió, estaven sempre atents i reaccionaven amb gestos i expressions a les aportacions dels companys, però molt sovint, quan se’ls convidava a intervenir, ho rebutjaven.

Així mateix, el moderador ha de convidar els participants a argumentar i justificar les seves contribucions a partir del text, per exemple, recuperant fragments de l’obra o justificant per què remarca determinats passatges. No només podem parlar dels personatges, els paisatges o els temes de les obres, sinó també dels nostres hàbits lectors, de l’accés a la informació i de les estratègies de lectura —quins fragments hem hagut de rellegir perquè resultaven complexos o en quins moments ens ha calgut recórrer a informació complementària—, així com de les maneres de navegar el text —llegir un poemari de principi a fi o bé saltar d’un poema a l’altre segons l’estat d’ànim o l’interès que desperten els títols. Aquesta aproximació a la lectura des dels clubs és especialment interessant amb lectors en for-

mació, però també obre moltes portes a converses interessants amb lectors més experimentats, que segueixen aprenent l'un de l'altre.

L'altra funció rellevant que té el mediador és expandir el camp i interrelacionar la lectura del dia amb d'altres lectures i dispositius culturals (pel·lícules, quadres, cançons o àlbums, fotografies, etc.) i amb experiències vitals que l'obra hagi fet recordar als participants, des de la similitud, l'empatia, etc.

Totes aquestes dinàmiques es poden variar (si hem convidat un autor o un expert al club o si convé diversificar). Si és un llibre de tesi, que convida a elaborar raons polítiques o ideològiques, podem dedicar una estona del club a debatre en petits grups i exposar llavors els arguments de cada equip.

Si la dinamització inicial ha estat incentivadora i el club de lectura està prou consolidat, o si la lectura genera controvèrsia *per se* (*No-res*, de Janne Teller [Comanegra, 2021], en seria un bon exemple), la conversa pot prendre embranzida i derivar cap a un diàleg més lliure, ric i matisat. En aquest punt, és important evitar la crítica directa a d'altres punts de vista i procurar que les intervencions siguin mesurades tant en el temps com en el contingut. És aquí on el mediador esdevé sobretot un gestor del grup: modera, ofereix contrapunts i obre camins al debat, tot facilitant que les idees circulin sense imposar-ne cap.

Cloenda i recollida. Convé no acabar en sec el debat i deixar una estona final per reflexionar sobre el que s'ha fet, sobre la lectura compartida com un esdeveniment únic i irrepetible. Per això, es poden propiciar conclusions finals compartides

(núvols de paraules, una ronda en què tothom digui amb què es queda o quin nou dubte li planteja el debat). També es poden proposar activitats derivades (creatives, exploratives) de la lectura.

La sessió es clou amb la presentació de la propera obra, contextualitzant-la i, sobretot, motivant-ne la lectura. Cal posar en valor el temps que els participants hi dedicaran i generar expectatives cap a la trobada següent. En el cas dels clubs infantils, és rellevant implicar-hi les famílies, convidant-les a acompanyar la lectura, tant del text com de la imatge, en el cas dels àlbums. Aquest fet de donar peu a la pròxima lectura genera sensació de continuïtat, reforça el vincle del grup i el desig de retrobar-se properament.

No cal dir que aquesta estructura és flexible i no sempre cal que es donin totes les parts, però tenir clares les dinàmiques i els protocols pot ajudar els participants a sentir-se còmodes al club i viure'l, en certa mesura, com un ritual.

Després d'un club

Una sessió de club intensa mobilitza i fa que els participants hi continuïn pensant de camí cap a casa o en estones perdudes els dies subsegüents. Hi ha mediadors de lectura que porten un diari personal on recullen contribucions rellevants i així poden revalorar-les i aprofundir-hi. També ajuda a detectar incomoditats o dinàmiques que es torcen, i potser algun dia poden donar peu a obres com *Llegim plegats: històries dels clubs de lectura*, de Mercè Carrillo (Angle, 2008). Les vegades que hem tingut la sort de ser dues moderadores en una mateixa sessió, és molt in-

teressant compartir mirades per detectar sobretot si hi ha algun participant que queda al marge, i pensar les maneres de repescar-lo en el si del debat. Cadascuna, a més, s'ha quedat amb diferents intervencions que poden donar peu a continuar aprofundint en l'obra o a analitzar la pròpia intervenció com a mediatadora: les preguntes són prou obertes?, han quedat zones fosques, en la lectura?, com és que determinats aspectes no han generat cap contribució? Aquesta heteroobservació és, sens dubte, una oportunitat de créixer com a dinamitzadores. Totes aquestes observacions val la pena sistematitzar-les a final de curs, en una reunió amb el gestor o organitzador del club o amb altres mediadors, per fer-ne una avaluació global i intercanviar impressions i vies de millora.

Així mateix, molts clubs han anat introduint la idea de celebrar una cloenda i fer una darrera sessió especial en l'espai habitual (o bé convertir-la en un sopar o una sortida) per felicitar-se per tota la feina feta, recordar bons moments i bons llibres i refermar els vincles que han sorgit entre lectura i lectura.

3.6. Les preguntes

La pregunta és probablement l'eina de treball més important d'un mediador de lectura (després del llibre, és clar). Hem de tenir present que un conductor d'un club és sobretot un lector expert que s'ha pres el temps per llegir en profunditat l'obra que es comentarà en la trobada i, si convé, a més, s'ha documentat sobre altres interpretacions que se n'han fet (mitjançant la crítica i altres assajos), sobre l'autor i sobre el context històric. Un club, però, no pot ser en cap cas una lliçó expositiva

d'un expert (això és un altre tipus de mediació que ara no ens ocupa); ha de ser una conversa horitzontal en què tothom pugui aportar els seus punts de vista i discutir-los.

El mediador, però, ha de vetllar perquè tothom eixampli horitzons: perquè es descobreixin detalls, referències i connexions subtils, perquè es connecti text i imatge, perquè es contrastin altres interpretacions i s'enriqueixi la pròpia. Per això, cal saber formular les preguntes adequades. Les preguntes han de ser llanternes que ajudin a veure altres possibles viarans.

Hi ha diversos assajos que estableixen tipologies de les preguntes que es poden fer en sessions de lectura compartida. Totes són interessants, i cadascú pot fer servir la que li sigui més útil per tal d'elaborar preguntes eclèctiques que ajudin els participants a reflexionar i debatre. No són, en cap cas, tipologies ni prescriptives ni rígides que s'hagin de seguir al peu de la lletra:

Impuls de la lectura (Generalitat de Catalunya, darrera actualització de 2022)	Aidan Chambers <i>Dime</i> (Fondo de Cultura Económica, 2007)	Ellen Duthie (Lumins, 2017)
Literals: preguntes de cerca i descoberta; la seva resposta es troba a l'obra de manera explícita.	Bàsiques: preguntes que conviden a la lectura i serveixen per encetar la conversa.	Interpretatives: preguntes que serveixen per aclarir imatges i components metafòrics de l'obra.

Inferencials: preguntes que demanen una lectura entre línies; la seva resposta s'insinua en el text de manera implícita mitjançant la ironia, la sinuositat, l'ambigüitat...	Generals: preguntes que aborden l'obra en conjunt i conviden a fer-ne reflexions derivades.	Hipotètiques: preguntes que ajuden a obrir el focus i, a partir d'una determinada escena, imaginar el món que representen; indaguen, per tant, en causes i conseqüències, en les diferències entre el món de ficció i el nostre món.
Interpretatives: preguntes que conviden a confrontar els punts de vista del narrador i els protagonistes amb els del lector. Fan emergir, per tant, la perspectiva de l'autor, la seva intencionalitat.	Especials: preguntes que conviden a descobrir detalls rellevants de l'obra que altrament passarien desapercibuts.	Experiencials: preguntes que donen peu a explicar la pròpia experiència i punt de vista; poden situar el lector en el paper dels personatges o bé convidar-lo a explicar vivències afins.
		Generals: preguntes que conviden a fer una certa abstracció a partir del que s'ha posat sobre la taula (l'escena, les pròpies experiències i les d'altres participants, etc.).

Cal tenir presents els diferents moments d'un club de lectura. Així, cap al principi, els participants han de trobar un espai per compartir primeres impressions i opinions de manera més espontània, emotiva, sense preocupar-se pel matís i l'argumentació. «Què us ha semblat el llibre?», «Us ho heu passat bé?» o «Us ha estat difícil de llegir, aquest llibre?» són preguntes per trencar el gel i començar a trenar la conversa. Així mateix, quan acaba la sessió, podem fer-ne valoracions de conjunt o bé convidar els participants a destacar-ne els aspectes que més els han sorprès o commogut. També podem repescar les opinions inicials i matisar-les amb tot el que ha anat sorgint al llarg de la sessió.

El mediador ha d'anar del general al concret i del concret al general, propiciar la inducció i la deducció. Així, sense ser gaire insistent, quan un participant fa una consideració general, està bé convidar-lo a assenyalar quin passatge del llibre li ho ha fet pensar. I al revés: de tant en tant, quan la conversa s'envola i es converteix en una dissertació vaga i difosa, pot ser interessant llegir un paràgraf destacable per tornar a posar l'obra al centre de la conversa.

Si es tracta d'un text i imatge, cal prestar atenció a tots dos llenguatges i posar en evidència les confluències i les divergències, com es complementen els dos codis. Sovint les confluències són volgudes, però també pot ser interessant fer emergir errors o badades en l'edició de l'obra.

Així mateix, si estem davant d'una narració, cal tenir en compte els principis de la narratologia i fer preguntes sobre:

- el narrador i el punt de vista
- els personatges
- el temps i els espais
- els elements simbòlics
- el llenguatge i l'estil
- els elements simbòlics i *leitmotifs*

Finalment, cal recordar que les intervencions del mediador no han d'acabar sempre amb un interrogant, sinó que pot trobar diferents maneres d'esperonar la participació i afinar el sentit crític dels participants. Altres estratègies de dinamització de la conversa literària serien escollir determinats fragments de l'obra o d'altres textos de l'autor per comentar-los i relacionar-los; fer afirmacions desafiants o polèmiques que s'hagin de rebatre; fer posicionar els participants entre diverses opcions davant de dilemes que plantegi l'obra, etc.

Si bé, com hem dit, totes aquestes orientacions no són prescriptives, han de fer confluïr i debatre els participants i aconseguir que surtin, tots plegats, amb visions més complexes de l'obra que les que tenien en començar.

VIVIM UN CLUB DE PROP

Club de lectura de teatre

Una quinzena de persones es reuneixen un dimecres al mes al magatzem/camerino del teatre La Biblioteca, a Barcelona, espai on habitualment assaja i representa les seves obres la companyia La

Perla 29. Es nota que és un espai històric, amb més de cinc-cents anys a l'esquena. Que som en un espai diferent ho demostren les paraules d'Oriol Broggi, el director de la companyia, que ens demana discreció durant la reunió del club perquè estan assajant el Macbeth abans de començar una gira per Europa, i més tard es representarà *En la mesura de l'impossible*, un text de Tiago Rodrigues dirigit per Cristina Genebat.

El club és dinamitzat per Jordi Garcia Torroella, que, amb quant de seda, demostra un gran coneixement de la dinàmica del grup i és un plaer de contemplar: ara i adés reprèn el fil de la lectura, ara i adés deixa que s'expressin els que no han dit res, ara i adés cita obres passades i actors oferint referents a tot i per tot. I és que és molt difícil que en un grup de gent, alguns autèntics experts del món de l'escenari —d'aquells que van del Lliure al Romea tot passant per la sala Versus Glòries, el Texas, o els festivals d'Avinyó i el Temporada Alta de Girona—, no s'estiri el fil cap a l'experiència pròpia i la conversa s'ompli de referències enriquidores.

El club de lectura de teatre, gestionat per AsSocPerla —associació d'amics, socis i seguidors de la companyia La Perla 29, amb més d'una dècada d'existència— és una autèntica immersió al món del teatre. Els membres del club han llegit el text de l'obra que es representa i alguns fins i tot ja han pogut gaudir de l'espectacle. A partir d'aquesta premissa —intentant en tot moment evitar donar massa pistes de la representació a fi que els que no l'hagin vist encara se'n puguin sorprendre— s'inicia una petita presentació per part del dinamitzador.

Garcia situa l'autor, l'obra i el concepte del *teatre verbatim*, un teatre basat en testimonis reals als quals els actors els hi «presten»

el cos per fer sentir la seva veu. I és que l'obra que es representa a la paret del costat és justament això: un grup de cooperants, en la veu dels actors i actrius, que expliquen la seva experiència en diferents indrets com camps de refugiats, zones de guerra o territoris amb greus crisis sanitàries.

El club de lectura té un vessant molt interessant poc present en altres clubs: les referències a l'obra representada i al text són constants, anant dels actors o de la mateixa posada en escena al text escrit per l'autor. És així com es va observant, mercès als comentaris i apunts dels presents que ja han vist l'obra, com de difícil és per a una actriu o un actor fer veraç un testimoni tan punyent com el d'algú que ha estat a primera línia de foc, i tot dirigit amb destresa. I això desperta tot un rosari de records, comentaris i referències a d'altres obres, actors i actrius, directors i fins i tot col·loquis i debats en què els presents han participat, que donen color, i molt, a la tasca dels professionals del teatre per posar-se ~~o no~~ en la pell dels altres. És a dir, el club de lectura de teatre té altres dimensions més enllà de la pròpia del comentari del text, ja que pren forma i color amb la mescla de diverses arts —la literària i la teatral— per convergir en un mateix espai.

Sortosament, el respecte per l'altre és premissa bàsica del club. Diversos grups comenten, debaten o discuteixen a l'entorn del tema d'avui, anant de l'experiència personal —alguns dels presents fins i tot han participat com a cooperants— fins a arribar a la conclusió compartida que un testimoni real no emociona i, per contra, un actor sí. Pot ser aquest, el secret del teatre? Pot ser aquest, el secret d'un bon actor? Una qüestió que en Jordi posa damunt la taula i en-

gega una nova tanda de reflexions extenses, intenses i molt sentides que converteixen aquella hora i mitja, el temps que dura el club, en un espai de debat intens i molt, però que molt, formatiu. I quan la cosa sembla que s'apaga, que la flama del club perd intensitat, el mediador hi torna: és això teatre? Un grup de persones que surten a escena i tan sols expliquen les seves experiències, sense acció ni conflicte, pot ser considerat una obra? I sant tornem-hi! De nou s'encenen els ànims, els referents apareixen i els àmbits de la conversa s'amplien fins a citar George Orwell, Marina Garcés o Primo Levi. Amb aquest darrer autor, Garcia tanca el club, tot recitant el poema inicial que obre la seva transformadora novel·la *Si això és un home* (Edicions 62, 2013). I així, tornant a l'obra i el text llegit, concloure que l'autor va ser capaç de captar la mesura de l'impossible. Un tancament rodó a una jornada de club molt especial, a voltes entre la comèdia i el drama, amb el diàleg i el debat com a bandera.

4. *Compromisos de participants, mediadors i organitzadors*

Com ja hem esmentat fins ara, en els darrers anys s'ha produït un augment significatiu dels clubs de lectura. A la darrera Trobada dels Clubs de Lectura de la Xarxa de Biblioteques Municipals de Barcelona, per exemple, hi van participar prop d'un miler de persones provinents de 125 clubs gestionats per les institucions d'aquesta xarxa. Així mateix, el Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil ha identificat més de 250 clubs de lectu-

ra per a infants i joves organitzats en biblioteques i llibreries d'arreu de Catalunya.

Davant d'aquesta proliferació de clubs i participants —que ja supera àmpliament la trobada puntual o anecdòtica entre amics—, s'han començat a establir algunes orientacions i criteris que els participants, les persones que dinamitzen els clubs i els organitzadors haurien de tenir en compte.

El bon funcionament d'un club de lectura es basa en un equilibri necessari entre drets i deures compartits per tots els agents implicats. Els clubs són espais de participació cultural, però també de convivència, i això implica assumir responsabilitats col·lectives. El respecte, el compromís, la corresponsabilitat i la voluntat de diàleg són els fonaments que permeten que esdevinguin espais de lectura i també de creixement personal i comunitari.

4.1. Drets i deures dels participants

Assistència. La participació, sobretot en clubs infantils i juvenils, ha de ser voluntària, ja que l'interès genuí per la lectura és clau per al bon funcionament del grup. Els participants es comprometen a una assistència regular i mínima, sobretot en aquells clubs amb llistes d'espera, ja que la continuïtat garanteix l'equitat en l'accés i la consolidació del grup.

Lectura i participació. Igualment, és recomanable haver llegit —o almenys haver intentat llegir— l'obra proposada, per donar-li una oportunitat real abans de formar-se'n una opinió: això sovint implica explorar nous gèneres i autors als quals no estem avesats. La participació activa és un altre dels pilars del

club: compartir impressions, dubtes o emocions contribueix a enriquir la lectura col·lectiva. Tanmateix, també cal respectar els ritmes individuals i entendre que hi ha formes diverses de participar, incloent-hi l'escolta activa.

Respecte. Els participants tenen dret a expressar-se lliurement i a no ser jutjats per les seves opinions, però les intervencions han de ser respectuoses amb la diversitat d'opinions i interpretacions que pugui generar una mateixa obra, entenent que no hi ha lectures úniques ni correctes. I han de ser respectuoses també amb les idiosincràsies i la ideologia de tots els participants, sobretot quan es discrepa. Això implica també el deure de respectar el torn de paraula i les dinàmiques de funcionament grupals.

Accessibilitat i cura dels llibres. Cal garantir el dret a accedir als materials de lectura en igualtat de condicions i a gaudir d'un espai segur i inclusiu. I s'ha de comprometre a tenir cura dels llibres prestats (si es tracta de biblioteques).

4.2. Drets i deures del mediador

El paper del mediador o dinamitzador és fonamental i té múltiples funcions.

Tria. Ha de seleccionar les lectures per a cada sessió, sovint tenint en compte els interessos del grup, la qualitat literària i la disponibilitat dels exemplars.

Disseny de la sessió. Ha de preparar suports per facilitar la interpretació (guions de la sessió, guies de lectura, contextos històrics o culturals, preguntes obertes) i, si s'escau, l'organització de sessions especials, com trobades amb autors o activitats complementàries.

Gestió de la conversa i del clima. Ha de vetllar per una participació equitativa, afavorint que totes les veus puguin ser escoltades, però sense forçar la intervenció. També és responsable de generar un clima de confiança i respecte, conduir el debat amb flexibilitat i adaptar-se a les dinàmiques del grup.

Criteri i llibertat. Hi ha llibreries i biblioteques en què el mediador és un agent extern contractat que ofereix el seu servei de gestió i mediació del club de lectura. És una opció interessant, cada vegada més de moda, que ha generat un seguit de professionals, autèntics referents de la bona qualitat i bon fer. En aquests casos, el mediador ha de comptar amb el suport de l'organització o institució que acull el club, amb els recursos adequats per dur a terme les sessions i amb el marge de confiança i llibertat per desenvolupar la seva tasca segons el propi criteri. Pel que fa als deures, ha d'actuar amb imparcialitat, preparar adequadament les sessions i garantir el bon funcionament del club.

4.3. Drets i deures de l'organitzador

Preparació. Les institucions o entitats organitzadores —biblioteques, llibreries, centres educatius o altres espais culturals— tenen la responsabilitat de garantir les condicions materials i logístiques del club. Això implica disposar d'un espai estable i adequat per a les trobades, establir una periodicitat regular i assegurar la presència d'un conductor o mediador qualificat. També els correspon gestionar la reserva dels espais i preparar la sala per al desenvolupament de les sessions.

Accés als llibres. Igualment, han de facilitar l'accés als llibres, sovint sol·licitant lots de lectura compartits, i gestionar-ne el

préstec en les biblioteques, o la disponibilitat de compra, en el cas de llibreries, ja sigui tramitant la sol·licitud dels exemplars o coordinant-ne la distribució entre els participants. En l'àmbit educatiu, aquesta gestió pot articular-se a través de la biblioteca escolar i la biblioteca pública de referència. Algunes biblioteques estableixen la norma de no prestar el nou llibre fins que no s'ha retornat l'anterior, per garantir la circulació dels exemplars. Igualment, és habitual excloure els llibres dels clubs de les sancions habituals de préstec, atesa la seva naturalesa col·lectiva.

Membres del club. El gestor ha de processar les altes i les baixes dels membres del grup. En clubs gratuïts amb molta demanda, es poden establir límits de permanència —de dos o tres anys— per afavorir la rotació i garantir l'accés a nous participants.

Comunicació. Molts gestors fan arribar recordatoris del dia i hora de trobada als participants, els alerten de canvis, fan d'enllaç entre els participants i el mediador, adverteixen de les condicions de préstec i publiciten per xarxes l'obertura del club i les condicions per unir-s'hi, per tal de garantir que sigui accessible per a tothom.

Criteri i solvència. Pel que fa als drets, els organitzadors han de poder establir criteris de funcionament i gestionar els recursos disponibles. Entre els deures, destaca la responsabilitat d'oferir un servei de qualitat, incliusiu i sostenible, així com d'avaluar i millorar contínuament el funcionament dels clubs.

SUMARI

Introducció. Encetem la conversa	5
Què és un club de lectura?	9
1. Definició.....	9
2. Fonaments de la lectura dialògica	14
3. El mediador: funcions i estratègies.....	21
3.1. La tria de les lectures.....	22
3.2. La periodicitat, la durada i l'hora	26
3.3. L'espai i la col·locació dels participants.....	29
3.4. El nombre de participants.....	31
3.5. Un club i una sessió: estructura bàsica.....	33
3.6. Les preguntes.....	39
4. Compromisos de participants, mediadors i organitzadors	46
4.1. Drets i deures dels participants.....	47
4.2. Drets i deures del mediador	48
4.3. Drets i deures de l'organitzador	49

Tipus de club	51
1. Els clubs de lectura per edats	53
1.1. Els clubs de lectura amb infants.....	53
1.2. Clubs de lectura amb nens i nenes.....	66
1.3. Clubs de lectura d'adolescents.....	74
1.4. Clubs de lectura amb adults	82
2. Alguns clubs de lectura per temàtiques o gèneres ...	85
3. Altres clubs.....	92
3.1. Clubs de lectura a les escoles	92
3.2. Clubs de lectura per a mestres, bibliotecaris i mediadors de lectura.....	99
3.3. Clubs de lectura virtuals	103
3.4. Clubs i xarxes	106
Activitats i recursos derivats dels clubs.....	107
1. La visita d'un autor (o d'altres professionals del llibre)	107
2. Les rutes literàries, visites a espais literaris, visites a museus... ..	115
3. Els diaris de lectura.....	118
4. Els laboratoris de lectura	125
5. La ludificació dels clubs de lectura: jocs editats i jocs autogestionats	128
6. Els lots de lectura	133
Conclusions: una conversa sobre els clubs de lectura	137
Bibliografia.....	145

Els clubs de lectura són molt més que reunions per parlar de llibres: són espais de trobada, de conversa reflexiva i de construcció compartida de sentit, i això els converteix en una activitat tant senzilla com transformadora. Aquest llibre ofereix una aproximació teòrica i sobretot pràctica per a bibliotecaris, mestres, llibreters, mediadors i qualsevol altra persona interessada en la lectura compartida: recull estratègies i orientacions, exemples, reflexions i recursos per crear, dinamitzar o repensar clubs de lectura per a infants, joves i adults. Com triem les lectures? Quin paper té el mediador? Com es pot afavorir la conversa literària? Quines activitats poden enriquir un club? Un recorregut divulgatiu per descobrir que llegir plegats és també una manera d'entendre millor els llibres, els altres i el món.

